

FULLS DE DIETARI

Quadern pirinenc

Àlex Susanna

Del vent de ponent que ho abrusa tot en pocs dies, els pagesos en diuen el vent de la fam: això m'han dit aquest matí a la fleca tot parlant del temps i, més en concret, de la manca de pluja que feia que de bolets no n'hi haguessin hagut fins ara...

Vam arribar ahir a la nit, i aquests han estat doncs els primers mots que he sentit per part dels vilatans amb qui m'he topat aquest matí quan he anat a comprar el pa i la llet. Una benvinguda de les que més m'agraden i estimulen: transmissora d'una saviesa ancestral a punt de perdre's i portadora d'una impagable precisió de llenguatge.

Un llenguatge potent, alhora realista i tremendament imatjat.

La primera passejada ens du fins al pont de fusta, camí de la mina de ferro abandonada de la Saragossa: poc després d'haver-lo travessat penso que potser seria un bon títol per a un quadern pirinenc (que hi estigui situat realment o imaginativa).

A diferència d'altres vegades, no crec que anomeni aquest poble que esdevindrà el meu centre d'operacions prioritari: hi he anat sense interrupció des que era una criatura, i gairebé me'n sento. El duc a dins; les muntanyes que l'envolten fa molts anys que em parlen, i pels seus carrers empedrats i costeruts hi podria anar amb els ulls embenats. Però també són ganes de preservar-lo tot donant-li un cert caràcter abstracte i doncs emblemàtic d'algunes coses.

De nit ja fresqueja, però encara se senten grills. Pocs i de xeric esmorteït: són com els resistents de l'estiu, els últims a voler-lo donar per liquidat. Fins a quan aguantaran? També jo m'aferro al seu cantussol per allargassar tant com sigui possible la il·lusió de l'estiu, i cada nit surto a fer un volt per retrobar-me'ls.

Reminiscències del sotabosc: una llum penombrosa mòbil, incerta i fluctuant, com de consistència gelatinosa, una humitat i una mullena que ho impregnen tot —superfície i textura, el que es veu i el que no es veu—, però sobretot una olor inequívoca que ens remet al pas cap al claustre matern.

Olors fondes, covades, residuals, empastades, fruit d'una incessant barreja de vida i de mort: olors tàctils i sàpides.

Secrecions, secrets.

Per primera vegada el meu fill m'ha proposat d'anar a córrer i ja portem uns quants dies fent-ho: el primer vam xerrar i bromejar força, però ara a penes diem res i correm muntanya amunt en silenci. Aquí dalt mai no ho havia fet: excursions i passejades, tantes com vulgueu, però l'acció de córrer tot empolainats és molt urbana i en aquest medi la sento com a dissonant. De tant en tant, però, entre esbufec i esbufec penso si no estic —i estem— comprant records, com haurien pogut dir Vinyoli o Ferrater, i llavors tots els meus prejudicis desapareixen a l'acte.

Trobada a Sallagosa amb en Jordi Pere Cerdà i la seva dona, l'Elena. Ell és un dels grans personatges que han engendrat aquests Pirineus fronterers i tan ambivalents, un cerdà de soca-rel en qui retrobo una natura alhora ferrenya i esmunyedissa, sòlida i gràcil, terrenal i aèria, irreductible i acollent: ara que ja no podem caminar plegats —alguna passejada per les gorges de Llo, sí que de tant en tant encara la fem, entre un Segre naixent ja brogidor i uns vorals atapeïts d'ombra i avellaners, canal del Vidre enllà, cap al mas Patiràs, escenari de resistència, d'una de ben concreta en què ell s'hi engatjà de valent—, quan el vaig a veure tinc la impressió d'atracar a casa seva, com qui ho fa a un port, i així ens hi estem, tot el dia, abarloats, gairebé sense alçar-nos de la cadira, però navegant per un mar de records i projeccions.

Avui ens ha parlat llargament d'aquest llibre en què treballa des de fa uns quants anys, unes memòries complementàries d'aquell primer volum de 1988, *Cant alt*, centrades en la infantesa i la família —els pares, el germà mort—, la Resistència —«aquell treball consistia a fer passar la frontera, banda per banda, els documents i els homes que ens procurava una filera oficial de Resistència, filera lligada al general Giraud, el contrincant de De Gaulle: si hi ha grups de Resistència que s'han fet, i han viscut una mica a les embaldes, el nostre no ho era, car es va crear i va quedar fins a l'últim dia de l'Alliberació lligat a una direcció altament responsable»— i la figura de Josep Sebastià Pons —«Pons ha refusat sempre de departir-se del lloc que havia triat per a ell; era un home que semblava no tenir cap necessitat dels altres en defora del seu anar fent. Hi ha moments que estic gelós d'aqueixa possibilitat burgesa de tancar-se sobre el seu propi goig; Pons ho representava perfectament, fruíia per a ell». Me'n deixa un bon feix de fulls perquè hi clavi un cop d'ull i de seguida retrobo una qualitat d'escriptura única i particularíssima: una sintaxi aparentment vacil·lant i tortuosa, però al capdavant clara en els seus replecs de meandres necessaris; una llengua cisellada de lluentors granítiques, en què s'hi barregen —i potencien— la màxima concreció i abstracció, cada paràgraf un terròs de matèria desbastada i mental; un pensament que es desplega i avança a palpès, poderós com l'aigua d'un torrent que ens esquitxa en els seus saltants i alhora confortant com un paisatge negat d'alguna cosa inevitable. Es dirà *Finestrals de tardor*, però no sé si l'obertura de mires que conté —exterior i interior, com sempre— serà

apreciada pels lectors del sud, més enllà dels feliços pocs que el considerem un dels grans de la literatura catalana i europea actuals.

«Son de la dolça», em diu el llenyataire de la Plana tot al·ludint a la fusta de l'avet trentenari que ens hem vist obligats a aterrar (les branques repenjaven damunt els fils de l'electricitat i les arrels havien aixecat el llosam de la terrassa de davant de casa on s'alçava). Que què vull dir amb això? Que no val per a res, que no crema gens bé.

Des de fa una dotzena d'anys hi ha una família japonesa que estiuja al nostre poble i hi passa tot l'agost. Ell es deixa veure poc; ella us la trobeu pels carrers i botigues, i també pels camins on solem estirar les cames cada capvespre. Passen la resta de l'any a Kobe, on ensenyen a la universitat. Ell, a més a més, tradueix del català. De fet, és el principal traductor al japonès amb què compta la nostra literatura. Acaba d'enllestir *Tirant lo blanc*, i ara se les heurà amb la novel·la d'Albert Sánchez Piñol, *La pell freda*, el primer cas de *best-seller* català internacional, si ens atenim al nombre de drets venuts en qüestió només de mesos. En el fons, és un exemple de com fins i tot una obra d'un autor quasi desconegut, publicada per una petita editorial en una llengua minoritària, pot projectar-se a l'exterior per obra i gràcia exclusiva dels seus mèrits literaris. De fet, em diu en Ko Tazawa, que així es diu el nostre amic, és l'única vegada que no he proposat jo el llibre sinó que m'han vingut a buscar per traduir-lo des d'una editorial que n'havia comprat els drets per compte propi. Tot passejant cap a la font del Coronel, parlem d'aquest i altres autors catalans que valdria la pena traduir, però també m'interesso per l'operació contrària i l'emplaço a dirigir una col·lecció de literatura japonesa en el cas que em reincorpori professionalment al món editorial.

Pugen tot de bromalls de boira Fresser amunt i comença a plovisquejar. Un cop a casa, en Ko em mostra un exemplar de la traducció japonesa de *Camí de sirga*, probablement l'obra d'un autor català viu més trasplantada a altres llengües, tot i que en aquest cas el trasplantament no va reeixir gaire: se'n va fer un miler d'exemplars i encara en queden prou al magatzem de l'editorial. A la coberta, una foto sèpia dels llaüts dels Torres i Camps i els de la vídua Salleres atracats al moll de Mequinensa em porta de dret cap a aquesta impressionant escenografia espectral exhumada amb tanta perícia narrativa per Jesús Moncada, artífex d'una trama tan complexa com invisible i eficaç: l'autèntic art del narrador.

Un pont de fusta: vet aquí el que sovint és un poema. Un esbós, un esborrany de pont —la seva mínima expressió—, tanmateix indispensable per creuar un torrent o un rierol encara que sigui: una passera fràgil i potser fins i tot provisional que ens porta sempre cap a una altra banda, més enllà d'algun punt on alguna cosa ha frenat momentàniament la nostra caminada mental.

Pont o passera, tant és. Allò que compta és el salt sense el qual no hauríem abastat un altre espai i un altre temps: els del sentit, el camí cap al qual sol estar escanyat per tot de passos —els «passos estrets per terres altes» de què parla Jordi Pere Cerdà en la seva gran novel·la homònima— que demanen un escreix d'atenció si no volem caure daltabaix.

Passos o ports, com els de la Terra anomenada justament Alta.

Visita al pintor Pere Garcia-Fons i a la seva dona, Olga Caprani, a Vilanova de la Ribera, al Riberal: com tants del Rosselló, és un poble situat a la plana, entre vinyes, horts i vergers, a tocar del riu Tet, amb la mola del Canigó sempre a les envistes i, doncs, sobreixent d'aigua pels quatre costats. De fet, uns quants canals d'origen medieval el travessen i sumeixen en un estat d'encanteri permanent: aquesta presència constant de l'element líquid, el seu murmur mat i esmunyedís, a què ens remet sinó a una sensació de letargia continuada? Com si en tot moment s'hi estigués covant alguna cosa: el silenci respectuós i necessari de la fertilitat.

El cas és que aquest pintor nascut a Badalona, exiliat de menut a Perpinyà i parisenc d'adopció des dels cinquanta (l'Olga, en canvi, és terrassenca d'origen italià —els seus avis havien vingut a principis del segle passat d'un poblet del llac de Como— i, com en Pere, exiliada de ben petita cap a Argelers), sol passar llargues temporades a la seva casa de Vilanova, una antiga rectoria situada al camí ral. Quan hi entreu us reben uns murs de palets de riera i teula fets amb la tècnica de l'*opus spicatum* que bé podrien venir del segle XIII. Sigui com sigui, la planta baixa del casalic és plena d'espais i racons inútils on hom sol projectar fantasies d'improbable realització: a tot estirar, us hi feu un celler —com ha estat el cas— i il·lumineu aquestes velles parets despullades que semblen voler dir-vos tantes coses...

Passejar-s'hi és un luxe i us fa sentir bé: és com si us trobéssiu, físicament, dins la memòria de la casa. Una memòria fosca, si voleu, però per això mateix densa i espessa com certes confitures oblidades en un rebost que ja no sabeu de què són. Caminant per aquestes toves mig desencaixades —tan llatí com sona i, en canvi, ens ve de l'àrab, de *tûba*—, podeu creure d'estar trepitjant o palpant el temps. Poques coses reconforten i tranquil·litzen més que això. De fet, pot tenir bastant a veure amb l'acte de llegir un poema, essent com és també un espai on es concentra una quantitat molt especial de temps.

Pel terra hi ha algun dels seus quadres: una visió del Canigó amb congestes o bé alguna d'aquelles tintes tan orientaltzants sobre el motiu dels arbres. No gaires, no crec que sigui un pintor massa complaent amb la seva obra. Lluny d'haver-se quedat aturada i fixada, la pintura de Garcia-Fons produeix sovint la impressió d'estar en ple procés de canvi, passant d'una etapa a una altra, buscant alguna cosa que no acaba de trobar o de passar: tota ella respira recerca, obertura, trànsit, pas, fins al punt que d'aquest estat fluctuant n'ha fet casa seva. Per això, quan de tant en tant ens ofereix una obra més concretada, més definida, amb menys interferències —un bol amb cireres, una plàtera de *palo-santos* o caquis, com en diuen justament a Badalona, o una visió del Canigó, omnipresent per activa i per passiva en gairebé tot el que pinta—, té alguna cosa de revelació. Com si abans d'arribar a veure el que veu com ho veu, s'hagués produït un laboriós procés de recerca i desvelament: el llarg camí cap a la realitat, la construcció d'una mirada.

De fet, aquest em sembla que és un dels principals reptes d'un pintor. Tornar a la realitat de la qual hem estat i som expulsats en tot moment (ho hem estat històricament per evolució d'un pensament cada cop més abstracte, ho som cada dia per la creixent xarxa d'in-

intermediacions tècniques i tecnològiques en què vivim). Diguem, per tant, que n'hem estat involuntàriament o inconscient exiliats, i que ens veiem de sobte abocats a l'esforç titànic i absurd però del tot necessari d'intentar tornar-hi, o acostar-nos-hi si més no: la pintura pot ser en aquest sentit un dels camins més eficaços. Però com? Construïnt una mirada, empeltada de tantes influències com vulgueu, però nostra, irreductible i perseverant, que ens serveixi per restablir —ni que sigui de manera molt efímera— aquest contacte perdut amb el món de les coses, la natura, les persones, els cossos, fins i tot les bèsties. Al darrere d'una gran part de la pintura moderna s'amaga, de manera conscient o inconscient, aquesta recerca: pensem en Morandi o De Pisis, però també en Sunyer, Villà o Gaya.

Les interferències de Garcia-Fons: aquests ventallons de vidre, sovint entreoberts, que s'interposen entre nosaltres —espectadors o pintor, tant és: la mirada del qui mira— i el món, com una mena d'avantsala en què res no sembla passar-hi, però sense la qual no es produiria la visió, una visió que busca encarnar-se en una forma o altra de revelació.

L'avantsala necessària, inevitable: no hi ha mirades innocents i, en conseqüència, ens cal afinar-les —no només enfocar-les: aquest és l'error de no pas pocs pintors—, pensar-les, preparar-les. És allà dins, en aquells espais més mentals que altra cosa —pura geometria: la paleta del pensament—, que es cova i congria la mirada cap al defora. Mai no és neta del tot, és una visió interposada, velada, com fonedissa. Tot just entrevista, i, per això mateix, carregada tant de misteri com de desig. És més, sovint hi apareixen uns personatges amb vestimenta d'època —túniques fortunyanes—, i aquestes presències fantasmagòriques i solitàries transformen un escenari natural en un d'artificiós, la natura en un teatre. Vet aquí la conquesta de la mirada, d'una mirada que és alhora externa i interna, visual i mental.

En aquest interminable procés de construcció i depuració d'una mirada, diria que ara hi estan començant a caure els filtres: hi són, és clar, però no es veuen, a tot estirar es detecten (car han estat incorporats i empeltats a l'acció de mirar). I és això el que explica la sobtada aparició de certs paisatges, natures mortes o figures, emergents d'aquelles avantsales racionalistes però ara ja deixats a la bona de déu, exposats a la intempèrie de la nostra mirada: sense res que els preservi o empari, meres presències arrabassades a la temporalitat.

Una pintura intel·lectual? Sí, però volem dir que es pot ser un bon pintor —o creador— no intel·lectual? Convindreu que el més difícil de tot és justament ser un bon pintor no intel·lectual, algú que es recolza sobretot en el seu ofici i en la mirada que té sobre les coses. Però aquesta mirada, a fi que s'aguanti, no haurà de ser forçosament intel·lectual? No, pot ser «simplement» reflexiva i, tot i amb això, aconseguir seduir-nos i convèncer-nos. Passa poques vegades, però quan passa s'imposa amb una naturalitat envejable.

Ramon Gomis, aquest escriptor reusenc que tant m'agrada, diu al seu darrer llibre, *Del gust de menjar i altres delícies*: «Quan arriben els primers aiguats de la tardor es baden les

figues i les magranes, i cauen a terra els primers caquis madurs. Són els darrers fruits, els més oblidats. Fins fa uns anys, cap d'ells ni es venien al mercat, almenys al mercat de Reus».

Curiosament, les natures mortes de Garcia-Fons tenen sovint com a motiu principal, o com a pretext —en aquest gènere tot és pretext: molt més que per ell mateix, cada element que en forma part té importància en relació al tot i a l'entramat de relacions que s'estableix entre ells—, caquis, magranes i figues de moro... És a dir, «els darrers fruits, els més oblidats»: no dubto que sigui una tria del tot inconscient i sobretot secundària, no decisiva des del punt de vista artístic —el problema és què fer-ne: la composició, la presentació, el punt de vista—, però diguem que en aquests elements el bodegó hi troba un bon punt de partida. En el cas que ens ocupa, la fruita hi és gairebé entronitzada: sobre un fons negre o fosc, el pintor ens l'ofereix des del que per a ell és una màxima proximitat, ja sigui a través del cristall d'una fruitera transparent, ja sigui damunt d'un mínim suport abstracte, una mena de prim llistó de vidre en què es descompon la llum i sobre el qual diposita la fruita. Diguem que, en el seu llarg camí cap a la realitat, és en obres com aquestes on el pintor assoleix una major proximitat empàtica amb els seus motius.

Al catàleg de la seva última exposició a la Maison de la Catalogne a París —gener del 2004—, ja ens lliurava una petita mostra dels seus «Cahiers d'atelier»: notes esparses centrades en l'acte de pintar, però també en tot allò colateral que hi té algun tipus de relació... Notes, doncs, a peu d'obra, i, per això mateix, prescindibles —l'obra, tota obra s'ha de valer per ella mateixa—, però tanmateix indispensables si volem anar una mica enllà en l'anàlisi de les seves intencions. Notes si més no esclaridores o reveladores del llarg procés que ens porta a un quadre.

Fa dies que me'l torno a mirar, aquest codonyer situat atzarosament entre dos xiprers: ara que ha fruitat, és com si finalment hagués adquirit pes específic, gravetat, i el cert és que per primera vegada des de fa temps no desentona gens al costat de la presència sempre imposant dels seus companys de prat.

Durant els primers anys de vida, aquest arbust assilvestrat tenia un aspecte desvalgut i fràgil —les seves branques primes, sovint vinclades, les fulles desproporcionadament grosses, com aquest adverbí—, que només agafava una mínima consistència quan floria, força més tard que ametllers i cirerers. Durava poc, però durant aquells dies aconseguia retenir la nostra atenció sorpresa davant d'una florida només aparentment fora de temps (no crec que n'hi hagi cap, fora de temps, ja que cadascuna necessita el seu).

Aquesta tardor, carregat de fruita —intensament groga i flairosa, compacta, reconcentrada, a punt de bodegó—, el codonyer es fa mirar i respectar: ara sembla talment que els dos xiprers tinguin per missió protegir-lo. En certa manera, li fan de marc, l'emparen. Un cop més, em meravella l'existència d'aquest trio al bell mig d'un prat abandonat, com tants altres dels voltants de casa, però el que per a mi avui més compta és el canvi significatiu que en la relació entre ells s'ha produït a partir d'aquests dies gràvids.

Aquesta tarda, quan ha vingut a veure'm la meva filla que acabava de tornar d'escola, he sentit trontollar just quan ella entrava tota l'habitació. Els seus saltirons —els d'una nena de quatre anys— no poden haver-ho fet, em dic, però la casa és vella i tot és possible... Momentàniament sorprès, no li dono més importància i continuo treballant, fins que a la nit m'assabento que hi ha hagut un terratrèmol de 4'1 graus, el més fort dels últims deu anys, amb l'epicentre a tocar de Queralbs.

Tal com l'he viscut, m'adono de la desproporció immensa entre els ressons de la paraula, del tot inevitables, i el que han designat aquesta tarda: de fet, ha estat com si la casa hagués tingut un esternut.

Feia un cert temps que no comprava una determinada revista pornogràfica, i m'he trobat amb la desagradable sorpresa d'un parell de canvis substancials: hi han eliminat el text —els diàlegs, que a més a més eren quadrilingües— i una pruija de disseny hi ha fet autèntics estralls.

Pel que fa als diàlegs, és una llàstima perquè tot i la seva pobresa intrínseca contribuïen a fer ambient (n'eren la salsa), i alhora us proporcionaven un autèntic arsenal de recursos lingüístics poliglots que en més d'un cas hauran fet el seu servei, ens n'hàgim adonat o no... Del disseny més val no parlar-ne: ha desvirtuat del tot la revista —els seus objectius— i un té ara la impressió d'haver-se-les amb un producte de *nouvelle-pornographie*. En cuina encara pot tenir un passi, però en pornografia! On anirem a parar... (tinc entès que aquesta revista es fa al nostre país, i veient el canvi que ha fet no en tinc cap mena de dubte: ja ho deia Unamuno que, als catalans, ens perdia l'estètica).

Hem passat el cap de setmana a l'Alta Cerdanya, a Sallagosa, a casa dels Cayrol, amb els Lesfargues, els Gouzy i els Garcia-Fons. Una trobada catalano-occitano-francesa que solem fer un cop l'any amb un o altre pretext (enguany eren els vuitanta anys d'en Bernat i l'Elena). El fet és que durant uns dies la casa cerdana de la carretera de Mont-Lluís s'omple de gent vinguda d'arreu —del Peiregord, d'Aquitània, del Rosselló i de l'Alt Penedès— i esdevé una mena de fonda en què els àpats i les converses se succeeixen pràcticament sense solució de continuïtat. És evident que xerrem i mengem massa —de vegades em veig com formant part d'una d'aquelles escenes goliardesques tan cares al vell Brueghel—, però encara ho és més que una amistat molt especial s'ha anat consolidant entre nosaltres i és la que ens mou a trobar-nos i celebrar-ho de l'única manera que sabem fer-ho, és a dir, al voltant d'una taula.

Cadascú ha arribat proveït d'un bon contingent de productes («locals però apreciats també en d'altres llocs», com volia Auden que fos la poesia), i en qüestió d'un parell d'hores la gran taula de noguera de can Cayrol ha quedat convertida en un bodegó profundament antimetafísic: embotits, patés, foies, formatges, pots de melmelada —d'aranyons, gerds i cireres *griottes*— i ampolles de vi —Graves, Madiran, Fronsac, més algun de la Terra Alta i de Capçanes— hi jeien escampats en una autèntica apoteosi del producte regional, sensual,

gormand i refinat com poques coses. En aquests casos, les explicacions són sobreres, però un es mor de ganes de donar-les, i heus-nos aquí embrancats en una primera conversa que s'anava ramificant esponerosament a mesura que els estadants de la improvisada fonda anàvem arribant. Com era de preveure, tots aquests dies l'activitat als fogons ha estat incessant: de fet, a penes hem sortit de casa i de vegades tenia tota la impressió —suposo que per l'atapeïment humà i els constants entra-i-surts de tots nosaltres a la cuina— de trobar-nos reclosos en una embarcació de plàcid cabotatge.

Durant el dia l'Antoni i en Bernat revisaven plegats la traducció francesa de *Passos estrets per terres altes*: en Bernat fa tres anys que hi treballa i calcula acabar-la pels volts de Nadal. Sabent com s'hi està aplicant i el grau de dificultats que ha hagut de vèncer, no m'estranyaria que acabés sent un text que trobés més lectors —a la seva altura, s'entén— en francès que en català. La prosa de l'Antoni, en català, genera una certa estranyesa en el lector, tant el més corrent com fins i tot el culte i universitari, a causa de la llengua, és clar —l'aiguabarreig tan peculiar de trets dialectals, arcaïsmes, barbarismes, occitanismes, gallicismes i neologismes—, però potser encara més pel seu fraseig, per la manera com avança i es descabdella el seu pensament. Pel que fa a aquesta novel·la, a més, hi ha un problema afegit: la incultura del lector d'aquí —sobretot del qui es vol més culte—, vull dir el gran desconeixement del que s'ha fet en matèria de novel·la al país veí. M'explico: per a un lector de Claude Simon, posem per cas, l'estructura tan calidoscòpica —amb constants canvis de punt de vista, de perspectiva temporal, de ritmes narratius— de la novel·la de l'Antoni no és pas una cosa que hagi de sorprendre'l gaire. Aquí, en això, sembla que hàgim tornat —o no n'hàgim mai sortit— al s. XIX, però un segle dinou, tot s'ha de dir, escarransit...

En ocasions com aquestes, m'agrada el trànsit sobtat de la gresca i la xerrameca a moments de recolliment en què apareixen, ben bé com la punta d'un iceberg, indicis de la feina de cadascú. Una de les nits, en Bernat ens ha llegit algun dels seus darrers poemes publicats a la *plaque* que van editar-li aquest 27 de juliol a Brageirac amb motiu del seu aniversari. M'ha agradat especialment el tríptic «Poèmas del temps mesurat», on retrobo, d'una banda, la frescor de l'occità —la seva *directness*: això mateix em passava amb els poemes friülensos de Pasolini— i, de l'altra, un tarannà i una saviesa vital que me'l fan especialment proper:

I

El temps va i ve i gira
i jo vinc i me'n vaig
rere les roses de la primavera.

Però la tarda encara gira,
va i ve, i jo aviat
m'embrancaré en aquesta primavera

És ben morta la primavera,
també l'estiu. Creieu que
cantaré allò que em devasta?

que a l'hivern sempre regira

II

Canta que cantaràs, el temps
minva, s'aprima, la resta
és rosegada: un any o dos...

Pots reposar en el dolç
coixí d'un cos amat, la festa
per tu és ben clavada. Que estiguis

o no content, et cal, prudent,
calmar les teves deshonestes
febres. Estima't afortunat

de tenir, malgrat el temps, el cor nafrat.

III

A penes he tingut temps de viure,
que la mort s'esmuny al meu cap.
Em manca temps per morir.

Bella vida, ai las! Bell morir,
a ningú no daré el meu cap,
déu i diable em deixin viure!

Per morir he estimat massa viure,
i per viure odiat morir.
Què és això que em bull al cap?

Massa em manca el temps de viure!

L'altra nit és l'Antoni qui ens ha fet sentir l'enregistrament d'algunes de les moltes cançons que ell va recollir fa més d'una vintena d'anys per tot el territori nord-català. Tot i que alguna vegada l'havia sentit cantar, sobretot al principi de la nostra relació —no pas de manera espontània, sinó perquè algú li ho demanava: era sabut que cantava molt bé—, vaig quedar colpit per la fondària i el sentiment tan contingut, auster i digne —sí, digne, si en feia de temps que no l'utilitzava, aquest adjectiu— d'aquell cant que semblava venir de molt lluny i de molt endins... Les lletres, aparentment banals, sovint contenen versos fulgurants. Quin patrimoni més abandonat, el de la cançó popular! Recordo com el mateix Antoni, no fa pas tants anys, va intentar debades que des de la Institució de les Lletres Catalanes l'ajudessin per tal de poder ordenar i preservar la feina feta en aquest terreny. Finalment la Núria va trobar algú que encara disposava d'un magnetòfon —no podia ser altre que aquest gran tècnic d'enregistrament que és l'Albert Moraleda— i això és el que ens ha permès convertir les cintes en cedés i escoltar-les aquest vespre, vora el foc —el termòmetre ha baixat fins a zero, tot i trobar-nos en ple setembre—, mentre l'Antoni de tant en tant se serveix d'un bufador llarg d'un metre per revifar la brasa: de fet no n'he vist cap de semblant, i més aviat sembla un instrument musical que no un manxall. Quan se'l posa a la boca i emet el seu bufec cavernós no puc evitar de pensar en els aborígens d'Austràlia.

«Vaig tenir el sentiment de la presència amagada del nostre vast cançoner l'any 1946. Al nostre grup de teatre valoràvem la cançó, i alguna d'aquelles minyones cantava prou bé, camilleres sobretot. Però el que va motivar l'interès conscient cap a aquest món va ser un recull de vuit cançons populars harmonitzades per a dues veus que en Manuel Anglada, l'autor de *Vint-i-cinc anys a Llúvia*, va deixar-nos. No les coneixíem, però les vam aprendre, les vam cantar i heus ací que aquestes vuit cançons desconegudes van anar trobant, totes,

un ressò en diverses persones del públic. Ens ho deien: aqueixa ma mare la cantava, aqueixa una tia, aqueixa un tal, totes, totes, amagades com estaven, continuaven però estant presents en la memòria d'una o altra persona del poble, i sense el xoc que va suposar cantar-les potser encara ho serien, d'amagades.

»Vaig descobrir, doncs, que la cançó existia, amagada, callada, que un ample cançoner romania desconegut i em vaig decidir a intentar recuperar-lo. Sort que havia après el violí i la solfa els dos anys i mig que vaig passar al col·legi de Perpinyà. Sense aqueix aprenentatge no hauria pogut anotar les cançons de les meves cantants abans que pogués fruitir d'un magnetòfon, ni crec que hagués pogut arribar tampoc fins al grau infinitament tènue i llunyanament profund del goig de la cançó popular.

»Sense ésser-ne gaire conscient, em vaig posar a fer un treball gairebé etnogràfic: escrivia sobre les meves dictaires de cançons, analitzant el seu caràcter, la seva formació, perquè em va semblar que era una manera de fixar un estat, un moment, una visió —per una porteta, oberta i tancada ràpidament— d'una realitat de la nostra societat catalana, una realitat del nostre psiquisme. No oblidem que el cançoner representa una mena de tresor immens que pot utilitzar, a més del musicòleg, el lingüista, el sociòleg i l'historiador. Tinc el llibre a punt de fa temps, però no crec que es publiqui mai: cada cosa al seu temps, i el temps d'aquelles cançons ha passat. La raó del meu silenci resta però la indiferència del món que gira entorn meu, en relació a la cançó popular, o bé serà que jo mateix investeixi la cançó d'una xarxa massa gran d'emoció i de sentiment.

»Però jo no crec que gaires coses puguin tenir un impacte tan precís i profund com una cançó popular. Dic impacte i podria dir records violents d'una emoció. Ja el fet que una cançó estigui lligada a un record precís, de persona, de situació, de moment, prova que ens trobem a davant d'una activitat a la vegada elemental i carnal. Per cert, el francès se serveix del mot *jouissance* per expressar aqueixa aguda pujada de la saba al llarg de l'arbre remot, a nivell dels polsos de la sang. De fet, és el mateix mot que serveix per a significar el plaer de la irrupció seminal. És una memòria que es destaca, que es desprèn, de sobte, dels sostres on el moll dels ossos la guardava enquallada.

»És veritat que la gent que m'han reportat cançons han estat tots gent senzilla, que no havia segurament tingut la possibilitat de fruitir en la seva infància de gaires altres fonts d'emoció artística. He dit gent senzilla, sí, però també gent d'una riquesa interior extraordinària. Però jo no crec que una altra font pugui tenir un impacte tan precís i profund com una cançó popular. Pensem que el dictaire estima la cançó, en viu. Tota sa vida saboreja el fons que porta en ell. Es pot dir que fa cos amb els romanços que el text de la cançó desenrotlla: per mi és un menester interior dels seus sentits que l'atreu i el lliga amb ells.»

Diu Joan F. Mira en una entrevista amb Manuel Muñoz: «Jo crec que una distinció que vaig fer fa molt de temps entre nació política i nació cultural continua sent vigent. Al País Valencià la meua convicció és que no funcionarà mai un catalanisme polític. És a dir, una estructura política que intente que allò que genèricament diem Països Catalans forme

una sola unitat política. Jo crec que això no té fonaments en la història contemporània d'aquest país, que és la que importa. I, per tant, l'única cosa que pot frenar o neutralitzar fins on siga possible el procés de dissolució de la mateixa realitat i de la mateixa identitat del País Valencià castellano-espanyola indefinida és un valencianisme polític, amb el que vulgues afegir-li de coincidències, paral·lelismes i interessos compartits amb Catalunya, que en són molts, de tipus no sols polític i cultural, sinó econòmic, territorial i de futures estructures europees.»

Per això penso que, un cop s'ha consumat la ruptura del consorci creat pels governs català i balear per a la projecció de la llengua i cultura catalanes, és a dir, de l'Institut Ramon Llull com a tal, i doncs la possibilitat d'incorporar en el futur la Generalitat Valenciana a aquest organisme, la creació de l'Institut d'Estudis Baleàrics per part del govern balear del PP és una bona notícia, com també ho seria per part del govern valencià del PP la d'un Institut Ausiàs March o Joanot Martorell amb l'objectiu de projectar a l'interior i a l'exterior la seva llengua i cultura, que no és altra que la nostra, és clar. □

maig-octubre, 2004

Àlex Susanna (Barcelona, 1957) és escriptor, dietarista i poeta, i ha desenvolupat una àmplia activitat com a organitzador de la cultura i editor. A hores d'ara és director de l'Institut Ramon Llull. Com a poeta ha publicat dotze llibres, entre els quals destaquen *Memòria del cos* (1980), *Palau d'hivern* (1987), *Les anelles dels anys* (1991), *Suite de Gelida* (2001) i *Angles Morts* (2007). També és autor dels dietaris *Quadern venecià* (1989), *Quadern de Fornells* (1995), *Quadern d'ombres* (1999) i *Quadern dels marges* (2006). El text que recollim ací és el fragment inicial del seu proper dietari, que es dirà *Quadern de ressons*.